

Kulturhistorisk rapport

Udgravning ved Neder Næsgaard,
etape IV, fundområde 5 og 6.

J.nr. ÅHM 6979

Udgravning 29. maj til 6. juni 2018 og 19. marts 2019.

Rapport udfærdiget af: Arkæolog Karen Povlsen

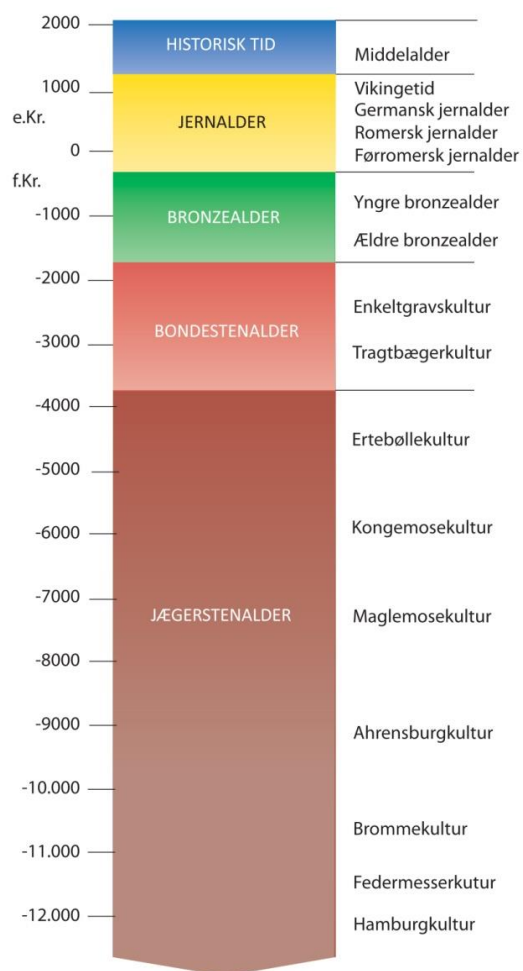
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	2
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6

Indledning

I forsommeren 2018 og igen i foråret 2019 udgravede Nordjyllands Historiske Museum to fundområder med arkæologiske spor i forbindelse med udvidelsen af grusgraven ved Neder Næsgård vest for Brovst. Det ene fundområde indeholdt en bygning fra den tidlige bronzealder, nærmere bestemt 1400-tallet f.Kr. Det andet fundområde indeholdt en stor mængde gruber hvori der er blevet hentet ler til brug for de folk, der har været bosat i nærområdet i bronze- og jernalder, men muligvis også andre perioder.

Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med en planlagt udvidelse af grusgraven ved Neder Næsgård ved Brovst anmodede indvinder Chr. Guldhammer Jensen A/S museet om en udtalelse baseret på en arkæologisk forundersøgelse.

I forbindelse med etablering af grusgravens tidligere etaper, er der udgravet en bebyggelse fra førromersk jernalder nordligst, dateret til ca. 400-200 f.Kr. (sb. 100710-78), og en bebyggelse fra sen vikingetid/tidlig middelalder, dateret til ca. 1050-1150 e.Kr. (sb. 100710-82) inden for den etape, der lå umiddelbart inden nærværende etape.

Fig. 1. Situationsbillede fra udgravningen af fundområde 5, set fra SØ.

Lokalområdet i oldtiden

Arealerne ligger på et næs, der strækker sig ud i engområderne omkring Tranum Å mod nord. Grusgraven, som har givet anledning til udgravningerne, ligger på næssets vestside, og bevæger sig mod syd i det gradvist stigende terræn. Skråningen er præget af mange små toppe og lavninger. Fundområde 5 findes på en lille top, mens fundområde 6 findes på et plateau i landskabet. Der er 24 registrerede gravhøje på næsset inden for én kilometer af udgravningen. Næsset har udgjort et beboet område i hvert fald siden sen stenalder eller tidlig af bronzealder. De vidtstrakte enge mod nord, øst og vest har sandsynligvis udgjort en stabil kilde til føde for husdyrene, og det højere næs har været et optimalt sted at bo for at kunne overskue sit ressourceområde.

Fig. 2. Luftfoto med udgravningsfelterne vist med rødt. Kendte fortidsminder er vist med sort stjerne, en 100m zone om en fredet gravhøj med tyk blå streg.

Undersøgelsens resultater

Inden for udgravningsfeltet i det vestligste fundområde, kaldet fundområde 5, fandtes godt 50 forhistoriske anlæg. Der er tale om stolpehuller og gruber, heriblandt enkelte kogegruber (gruber med trækul og ildpåvirkede sten), samt en lav nedgravning, der kan være resterne af et forsænket parti af et husgolv, eller et tørreanlæg til afgrøder mm. Undersøgelserne i fundområde 5 centrererede sig om denne forsænkning.

Forsænkningen var ganske lav, kun op til 12 cm dyb. Den havde dog tydeligvis været dybere, men moderne dyrkning havde slidt noget af undergrunden og forsænkningen. I forsænkningen var en større mængde trækul samt mange sten, der tydeligvis havde været udsat for høje temperaturer. Noget af den trækuls- og stenfyldte jord i forsænkningen blev siet (floteret) på museet, og det viste sig, at jorden også indeholdt kornkerner, hasselnøddeskaller og frø af planter, som vi nu vil betegne som ukrudt, men som i tidligere tider har været indsamlet som føde. Bygninger med forsænket gulv kendes fra den sene stenalder og tidlige bronzealder, men forsænkningen ved Neder Næsgård er yngre end man normalt ser disse huse. I forsænkningens bund fandtes to meget kraftige stolpehuller begge næsten 80 cm dybe, en grube fyldt med ildpåvirkede sten og noget, der kan være et lille stolpehul eller en lille grube. De to kraftige stolpehuller kunne være tagstolpehuller til det hus, som forsænkningen tilhørte. Vi kunne dog ikke finde flere kraftige stolper, og skulle der være tale om et hus til beboelse, ville der sandsynligvis have været flere. En anden mulighed er, at forsænkningen og stolpehullerne har indgået i en hytte eller en anden slags anlæg. Måske har der været tale om en konstruktion, hvor man har tørret afgrøder og andre indsamlede planter for at kunne gemme dem til vinteren. Jord fra stolpehullerne blev også siet, og bygningens alder kender vi fra såkaldt C-14 datering af kornkerner fra stolpehullerne, se faktaboks på næste side. Kornkernerne er dateret til 1400-tallet f.Kr.

Samfundsstruktur

I bronzealderen boede de fleste mennesker i små bondegårde, der lå spredt ud over landskabet i ly for vind og vejr for foden af bakker og på kanten af vådområder. Man levede af landbrug og husdyrhold. Kvæg havde en stor betydning og store græsningsområder i enge og på overdrev kan påvises. Ved landsbyen Voldtofte på Sydvestfyn har arkæologerne fundet huse fra bronzealderen, der havde fine hvide bemalede vægge, og hvor resterne af mange kvægknogler fortæller, at her holdt man kvæg og levede godt af det.

Men der fandtes også store høvdingehaller, der kunne blive op til 50 meter lange. Disse store huse vidner om, at store bondeslægter havde magten i området, og sandsynligvis var det også de samme slægter, der byggede de mange tusinde gravhøje, som stadig den dag i dag kan ses på højderygge og bakketoppe rundt om i landet. Her blev samfundets ledende slægter lagt til hvile med fine gravgaver af bronze og nogle gange også guld, som det er tilfældet med de rige grave fra Sydvestfyn i området omkring bronzealderhøjen Lusehøj.

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Fig. 3. Billede af forsænkningen efter at jorden i den sydlige del er fjernet. I baggrunden ses grusgraven.

I det østligste fundområde, kaldet fundområde 6, var undergrunden meget leret. Her havde man gravet store huller for at tage ler. Leren er blevet brugt til lerklining af husvægge og til at lave keramik. Lerkar var en væsentlig bestanddel af husgerådet i store dele af forhistorien og tidlig historisk tid, og blev bl.a. brugt som kokekar og som opbevaringsbeholdere.

I en af lertagningsgruberne fandtes et lerkarskår, ser efter al sandsynlighed skal dateret til bronze- eller jernalder. På historiske kort hedder skråningen, hvor lertagningsgruberne er fundet, "Leerhøjsfald".

Brugstiden af området som kilde til ler kan altså være meget lang.

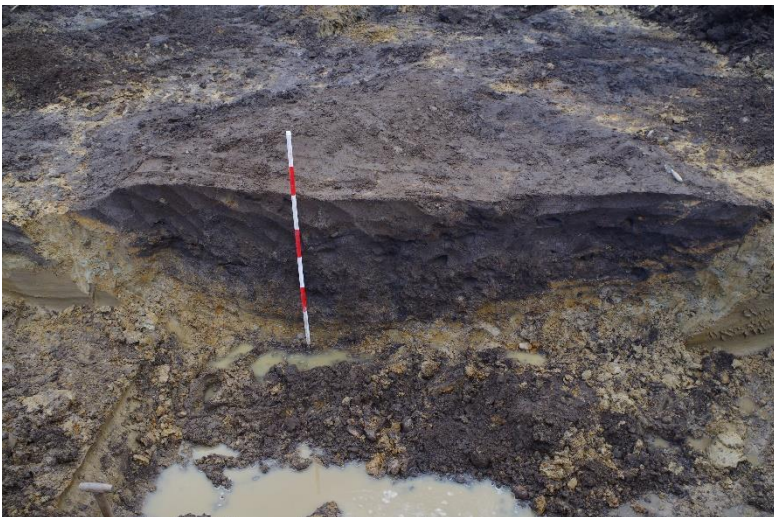

Fig. 4. En af lertagningsgruberne er blevet gennemgravet, så der står en profil tilbage. Denne grube er gravet næsten 1 m ned i den lerholdige undergrund.

Sammenfatning og perspektivering

Gennem fundene fra etape IV belyses nye afsnit i bebyggelsesudviklingen på det nordvendte næs, som gradvist fjernes ved grusgravning. Hvor vi tidligere har set bebyggelse fra tidlig jernalder samt fra vikingetid/tidlig middelalder, føjes nu en meget tidligere periode til – måske bebyggelse der er samtidig med de mange gravhøje i området. Alle etaper af grusgraven har afsløret meget nedslidte spor af forhistorisk bebyggelse, for nedslidte til nærmere bestemmelse og datering. Det er dog oplagt, at næsset har været et attraktivt sted for bosættelse gennem meget af forhistorien.

Resultaterne af udgravningerne ved Neder Næsgård giver et væsentligt bidrag til forståelsen af landskabsudnyttelsen gennem forhistorien i et lokalområdet omkring Brovst.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid bind 1-4. Gyldendal.

Udgravningsdata

Neder Næsgaard etape IV omr 5 og 6

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. ÅHM 6979
- Fund & Fortidsminder: 100710 sb 95, 97, 98.
- Kulturstyrelsen jnr. 18/02676
- Bygherre: Chr. Guldhammer Jensen A/S
- Undersøgt areal: 740 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Karen Povlsen
 - Arkæolog Per Øllgaard
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

